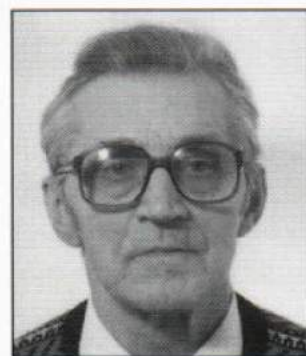

Stämplingsarbete i skogsbestånd med storlag i seklets början

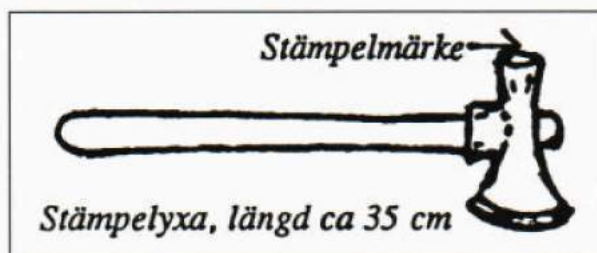
Text och illustrationer: Henrik "Ludde" Lundström

Henrik "Ludde"
Lundström

Då seklet var ungt bestod ett stämplarlager av många personer. Jag skall här beskriva hur ett stort stämplarlager var organiserat på 1920-talet, inom Domänverket.

Fyra yxförare – stämplare, skulle blecka träden = hugga in stämplingsbleckor i stammarna, genom att hugga loss en barkflaga och in i veden någon mm.

Stämplaren hade en stämpelyxa, varmed han högg in en blecka i den stam, som

märktes ut för vidare avverkning. Stämplingsyxan var försedd med en stämpel i motsatta änden av eggen. Denna stämpel var i form av en krona, som slogs in i stämpelbleckan i stammen. Dessutom var stämplaren försedd med en klave, som var indelad i tum. Klaven kunde vara av trä eller i senare tid av järn (bleckplåt).

I stämplingslaget ingick två förmän, som basade för vardera två yxförare. Deras uppgift var att se till att rätt träd togs ut (stämplades) vid en genomgallring av ett skogsbestånd. En kronojägare var med som arbetsledare för dessa män, samt en överledare i form av en jägmästare.

Dessutom två prickare. Prickaren stansade in trädroppen på en pricklista. En prickare svarade för två yxförares rop, som han prickade in på listan. Pricklistan var mm-

rutad och indelad i tum-klasser. Från 3 tum till 18 tum (18 tum = ca 45 cm).

Det redskap, som prickaren använde, förutom pricklistan, var en sylliknande, spetsig nål, försedd med ett trähandtag. Varje träd som stämplats, prickades in i en mm-ruta i respektive tum-klass. Pricklistan var fastsatt på en prickbräda av trä.

I stämplarlaget ingick också två stångförrare, med var sin stångklave. Varje stångförrare hade en 5-meters stång, som längst upp var försedd med en stångklave. Stångklaven var närmast en halvmånformad "skära" av trä eller plåt, som var graderad från 3 tum till 18 tum. Stångklavaren skulle avgöra grovleken av stammen på 5 meters höjd, vilket han ropade till den som skötte om denna notering. I regel var det en förman, eller en virkesmätare, som kunde avgöra kvaliteten på timmerutfallet, vilket han noterade på en lista som han hade fastsatt på en skrivbräda.

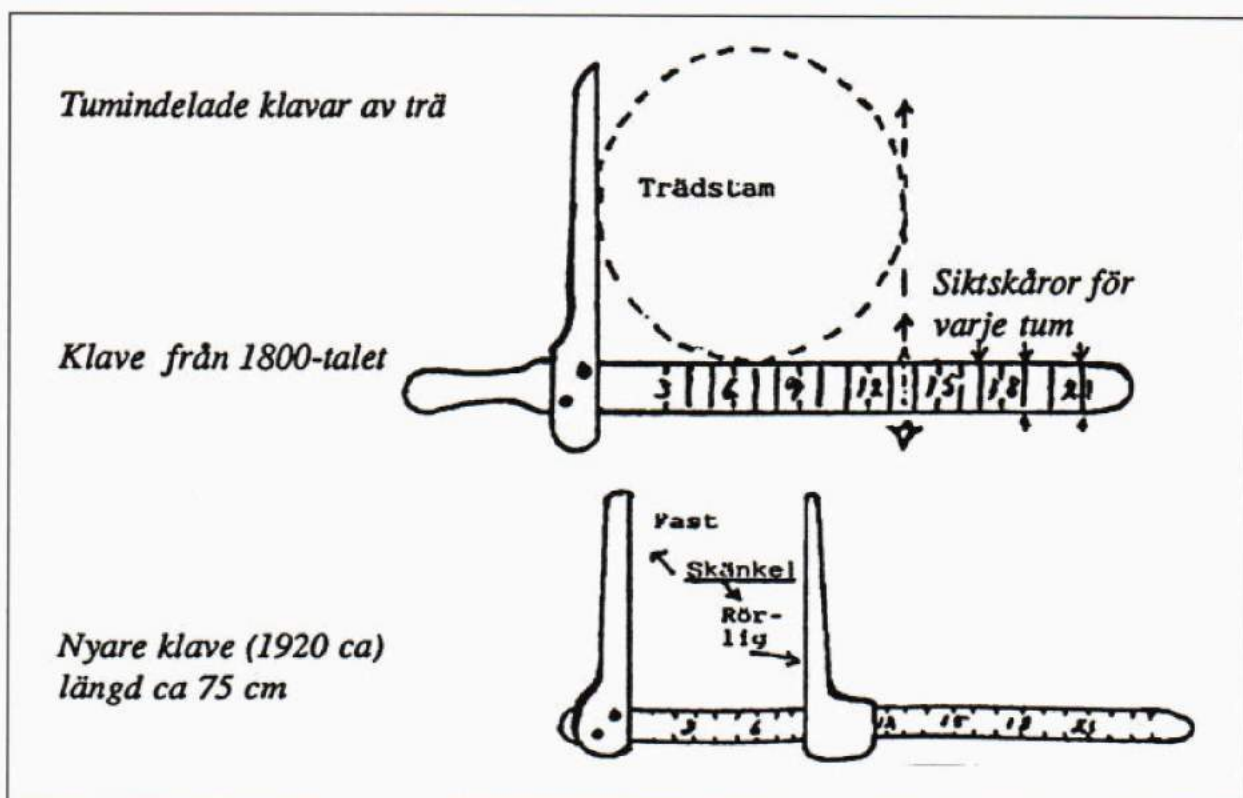
Denna man var också försedd med en höjdmätare, Christens, en "mässingstång", som var 30 cm lång och graderad. När man

mätte trähöjd med den, så hölls den på nästan rak arm och man syftade in trädet mellan två hak, så att den som mätte trädet såg att roten kom i nedersta haket och toppen av trädet i det översta. Sen noterade mätaren var toppen av 5-metersstången inföll på den graderade skalan på Christen, där han avläste höjden, som noterades på listan.

Denna höjdmätningsmetod var omständlig och ej tillförlitlig. Alla träd som var 18 tum och grövre prickades in på 18-tums-klassen. Dessa träd kallades för Bambu. Observera att det den tiden fanns många övergrodda träd, som köparen, användaren, fick till ett billigt pris. Å andra sidan kanske ej de grövsta gick att såga i dåtidens sågverk.

Några mått

Tecknet " " var förkortning för tum. Tecknet ' var förkortning för fot. En svensk tum = 2,25 cm. Måttet 1 tum uppkom av längden från sista leden på tummen och ut till fingerspetsen. En engelsk tum = 2,54 cm. En

fot = längden av en mansfot = knappt 30 cm (0,296893 m.). En aln = var längden av en arm, mätt på undersidan av armen. Obs! Det står faktiskt fel i en del uppslagsböcker om alnens längd. Där påstås att alnen är längden från armbågen till långfingerspetsen. Mät själv och fundera!

En aln = drygt 59 cm (0,593784 m).

Den tiden jag här beskriver mättes virke i kubikfot. En kubikfot = en fyrkant med en fots sida. Översatt till nuvarande dm^3 -mått = $0,296893 \times 0,296893 \text{ m} = 26,17 \text{ dm}^3$ (kubikdecimeter). (En dm^3 = en liter).

Det huggna virket mättes i kbf (kubikfot). Ex, en stock som var 3 tum i topp och 12 fot lång, innehöll ca 1 kbf. Detta enligt kuberingstabell för Mellersta Norrland. Betänk att en stock kunde variera i grovlek i rotändan, så detta mått var ett genomsnitt för nämnda område. Däremot så använde man kubikmetersmått (m^3), och på en m^3 gick det 35 kbfot (engelsk f3).

Då arbetsgivaren "satte bort" avverkningarna, så var det kbfot som gällde. Man använde också förkortningen f3 om kbfot. Om vi går tillbaka och tittar på stämplingsarbetet, så var stämplingsyxans egg svängd, och något buktig utåt, detta för att yxan vid hugget in i veden skulle yxeggen så att säga vända ut igen. En van stämplare högg endast en gång mot stammen, och då var stämplingsbleckan klar, förutom inslagningen av stämpelmärket. Stämpelbleckans storlek var drygt en decimeter lång, förlåt, drygt 4 tum lång och ca 3 tum bred. Denna blecka syntes bra, även i dåliga ljusförhållanden.

Prickaren svarade på ropen, detta för att ej något missförstånd skulle uppstå i form av hörfel. I förväg hade stämplingsförrätaren bestämt att vissa prov skulle tagas i de olika tumklasserna. T.ex. i 3-tums-lassen vart 50-nde träd, och i 10-tumsklassen kunde vart 10-nde träd tagas på prov. Ju grövre träd – ju fler prov.

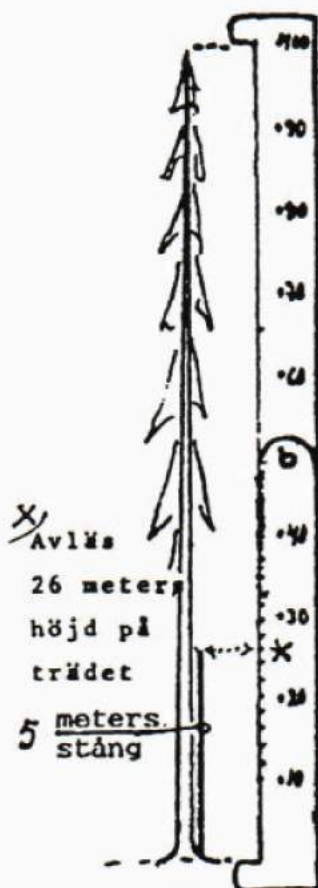
Nu drar vi igång stämplingen.

Pricksyl, ca 12 cm lång

För stång

Christens höjdmätare, längd ca 30 cm

Alla är på plats och en enkel genomgång av kronojägaren föregår början. Vi kan kalla yxförarna för A; B; C; och D. Yxförare A tar vänstra sidan, som följer en beståndskant. (Bestånd = en samling av träd eller plantor, som karaktäriseras av viss enhetlighet i ålder, trädslagsblandning m.m.). I detta fall var det ett gallringsbestånd av ca 70 års ålder.

Yxförare A vänder bleckorna snett bakåt, för att B skall lättare se dem. C gör likadant, medan D vänder bleckorna snett framåt höger, för att han när slaget vänder, själv skall lättare se sina egna bleckor.

Tumropen skallar i skogen och prickaren svarar innan han prickar in träd-tumropen. Under tiden pekar förmannen ut de träd som skall gallras bort, och ibland kan det bli diskussion om vilket träd som skall tas. Då kan förmannen och kronojägaren börja en liten diskussion, som i regel avgörs av kronojägaren. Om det blir riktigt kinkigt, kan jägmästaren lägga sig i trädvalsdiskussionen och eftersom han är högst i rang, brukar hans trädval gälla.

Nu måste jag berätta om en sådan diskussion, som hände på tjugotalet. Sagesmannen, som berättade händelsen för mig, är död sedan en tid tillbaka.

Stämplingslaget hade en trädgrupp framför sig, som skulle gallras igenom och gruppen bestod av tre härskande träd och några undertryckta. Diskussionens vågor gick rätt höga mellan förman och kronojägaren, då jägmästaren beslöt att slita "tvissten". Träden stod trångt, så det var kanske svårt att se kronutvecklingen, men jägmästaren pekade ut vilka träd som skulle stämplas ut. Till slut var det endast ett av de härskande träden kvar. De andra hade fått sin stämpel, då yxföraren sa; jamen den där tall'n som ger kvar, ha ju gadden. Jägmästaren blev snopen och sa ingenting, för han hade gjort bort sig ordentligt.

Gadd på en tall är en svampsjukdom, som kan gå runt stammen och då dödas all

levande ved och grenar ovanför angreppsstället. Gaddved är ett utomordentligt gott vedmaterial för en brasa. Den innehåller bl.a. mycket tjära, varför den brinner bra.

När prickaren har fått tio träd i tolvtumsklassen och det är bestämt att då skall provtas, då ropar han; prov på tolvtummen. Provträddagaren svarar och stångklavaren går till det trädet. Han reser upp stången med klaven och ropar ut måttet på trädstammen på 5 meters höjd.

Ropet kan höras så; tolvtummen jer (är) nie tum och provträddsskrivaren svarar och noterar detta på listan, samt bedömer antal timmer och kvaliteten på dessa stockar i tolvtumsklassen. Dessutom tar han höjden på trädet med Christens höjdmätare.

Om det är mycket grova träd i beståndet och många trädprov skall tas, har provträdstagarna fullt upp att hinna med.

Stångklaven, som sitter längst upp på stången, har stora tydliga tum-siffror, för stångklavaren skall kunna urskilja dessa siffror även i ett mycket tätt bestånd med svagt ljus. Siffrorna sitter på undersidan av klavskänkeln, för att kunna ses från marken. För säkerhets skull har stångklavaren med sig en vanlig klave, om provträdstagarna skulle bli efter stämplarna, men provträddsskrivaren har skrivit ner provträdsropen från prickaren på sitt provträdsprotokoll.

Jag har visst glömt att berätta om, att träden skall klavas i brösthöjd = 1,3 m från marken. Där skall också stämpelbleckan placeras. Den tid det här hände, slogs även en stämpel in vid rotbasen, sen stämplaren slagit upp en blecka. Det var ett tidsödande arbete, som tog lång tid och var onödigt.

Jag fick själv en skrapa en gång av en äldre kronojägare för att jag ej gjorde någon rotstämpel, men eftersom jag insåg hur onödigt denna rotstämpel, vägrade jag att efterkomma uppmaningen. Den gamle, konservative kronojägaren fick ge sig, fastän han hängde läpp och surnade till.

Detta hände omkring 1956 och han hade ej några sakliga argument att komma med, utan hänvisade endast till Domänverkets reglemente, som var mycket föråldrat. Hä stå se i reglemente, var det svar jag fick.

Om man slog rotstämpel, så tog ju det dubbelt så lång tid att stämpla ett bestånd. Om skogsbeståndet var mycket stort, och man t.ex endast stämplade halva beståndet, textades en linje upp i stämplingskanten mot de ostämplade träden.

I början av stämplingen kunde man, på en upptill täljd påle, skriva in stämplingens namn och årtal.

Efter stämplingen kunde kronojägaren summera ihop pricklistorna och provträdsprotokollen, och i en del fall kunde det ske på domänverkets större kontor.

Henrik "Ludde" Lundström

f 22/4 1920 i Norsjö

Gärdesv. 19, 903 42 Umeå

Tel 090-13 56 97

Skogsarbetare. – Skogsförman. – Lärare vid skogliga fortsättningskolor. –

Kronjägare. – Lärare i Bispgården. – Chef vid SVS, Umeå. – Författare.